

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 29 квітня 2022 року)

Суми
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Зякун А. І., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Льницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Нестеренко В. А., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 9 від 16.06.2022 р.)

Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи : матер. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 29 квітня 2022 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 433 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 1022 від 20 грудня 2021 р.), присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2022

БОРИСОВ Іван Сергійович
учень 10 класу,
Український гуманітарний ліцей (Київ),

ДМИТРИЄВ Володимир Сергійович
кандидат історичних наук,
Міжнародний ліцей «Гранд» (Київ)

До історії молодшої гілки роду Вишневецьких в Україні

Починаючи з ранньомодерної історії, в українських землях на руїнах середньовіччя розпочався процес вестернізації, формувалася українська ідентичність, яку представляли аристократичні роди, що інтегрувались до панівної верстви суспільства. Генеза і розвиток українських еліт XV-XVII ст. дозволяє краще зрозуміти суспільно-політичні процеси сьогодення, особливо зараз, коли українці зі зброєю в руках виборюють шлях євроатлантичної інтеграції.

Серед русинських родів того часу особлива увага в історіографії приділяється родинам Острозьких та Вишневецьких. Зокрема, постатям Костянтина Острозького, переможця під Оршею, а також Дмитра Вишневецького, який походив із старшої гілки роду, був першим кондотьєром на українських землях, заснував замок на острові Хортиця. Але аналіз значної кількості джерел дозволяє зосередити дослідження представників молодшої гілки роду Вишневецьких, які з XV-XVII ст. пройшли шлях від шляхтичів до монархів. Саме тому

історія роду Вишневецьких нагадує злет родин Медичі, Сфорца, Борджіа у ранньомодерній Європі.

Своє становлення Вишневецькі ніяк не могли розпочати без військової діяльності, адже за теорією сарматизму, шляхтич – це той, у кого є шабля. З XV ст. для родини Вишневецьких, як і для всього населення тогочасної України, найголовнішим обов'язком став захист південно-східних кордонів держави від татар. Особливо відзначився Михайло Олександрович (1529-1584), на якого було покладено обов'язки черкаського старости і він мав захищати всю Наддніпрянську Україну. Михайло умовив короля Стефана Баторія розширити козацький реєстр до п'ятиста осіб [5, с. 558].

Починаючи з XVI ст., Москва посилила свої амбіції та перейшла до відкритої експансії колишніх земель Русі. Війна з царем для Вишневецьких мала рейдерський характер, зокрема на цьому фронті відзначився Михайло Олександрович, який здійснив три походи на Москву, його найбільшою перемогою стала облога Трубчевська [1 с. 73].

Михайло Олександрович був антиподом свого двоюрідного брата Дмитра Вишневецького (Байди) (1516-1563) – представника старшої гілки роду. Незважаючи на те, що вони обидва уособлювали людей Нового часу, були представниками військової еліти, але кожен із них мав різні призначення, цілі та погляди. Дмитро став кондотьєром-анархістом і захисником фронтиру [2, с. 31-35]. А діяльність Михайла – це еволюція руської еліти, яка втілювала державницьку лінію суспільно-політичного розвитку України.

У XVII ст. до зовнішнього татаро-московського додався ще і внутрішній козацький фактор. У цій війні найбільше відзначився Ярема Михайлович Вишневецький (1612-1651), який брав участь у придушенні повстань Наливайка та Острянина, а також під час Хмельниччини. Він став відомим завдяки облозі Збаража та битві під Берестечком [4, с. 243-249].

Війна стала поштовхом для збагачення Вишневецьких, їм пропонують державні посади та дарують маєтки, саме це вплинуло на подальший розвиток родини. Військова діяльність змінила соціально-політичний статус роду. Якщо перші представники були типовими шляхтичами, які мали невелику кількість маєтків на Волині та лише прагнули зростання, то, починаючи з Михайла Олександровича, родина здобуває статус магнатів і постійно схиляється до місцевого сепаратизму. Михайло Михайлович (1575-1616) реалізує незалежну від Речі Посполитої політику, а його син Ярема розвиває власну державу в державі на Лівобережній Україні, яка ввійшла в історію під назвою Вишневещина [2, с. 150].

Вишневецькі підтвердили середньовічний герб Корибут неосяжними земельними володіннями на Лівобережжі з центром у Лубнах. Найбільшого розквіту Вишневещина зазнала за часів Яреми Вишневецького. Саме він, відвідавши у дитинстві Італію, почне втілювати на своїх землях найкращий європейський досвід. Саме на Апеннінах у Яреми з'явиться політичний проєкт власної держави в державі за зразком італійських республік. Для Яреми його проєкт був альтернативним вектором розвитку світу русинів, частиною якого він був [3, с. 21-22].

Не менш суперечливим в історіографії є ставлення роду до католицизму. Світогляд родини Вишневецьких був зумовлений трансформаційними процесами в державі: інтеграцією Литви з Польщею, яка завершилася Люблінською унією, Контрреформацією, апогеєм якої для українців стала Берестейська унія, посилення загроз зі Сходу та Півдня, це і діяннями католицької церкви, зокрема єзуїтів. Тому, будучи ревними православними, Вишневецькі підтримували реформи свого родича Петра Могили, навіть збудували 3 монастирі на Лівобережжі. Щоправда, Ярема Вишневецький змінює свою релігію, але не перестає підтримувати дядька Петра Могилу [3, с. 21-22]. Можливо, саме вибір Яреми допоміг його сину Міхалу, який народився вже у католицькій традиції, стати першим і останнім етнічним українцем на престолі Речі Посполитої.

Міхал I був володарем пустої корони. Він мав обмежити амбіції магнатських угруповань на чолі з Яном Собеським всередині, а також зазіхання Османської імперії на територію Речі Посполитої ззовні. Як не парадоксально, але доля зіграла злий жарт із останніми представниками малої гілки родини Вишневецьких. Син з батьком помінялися ролями. Якщо Ярема уособлював у собі ідеали магнатського свавілля, то Міхал навпаки мав захищати корону від зазіхань таких людей, як його батько [2, с. 197].

Діяльність руської еліти на прикладі малої гілки родини Вишневецьких започаткувала і поширила першу хвилю ідей вестернізації і європейського вибору в українських землях, починаючи з XV ст., але, на жаль, ці ідеали зазнали поразки вже у другій половині XVII ст.

Нова еліта обрала інший шлях розвитку України, що призвів до Руїни, посилення тиску Москви та колоніального гноблення українського народу.

---

1. Брега В. Михайло Олександрович Вишневецький – провідник українського козацтва» // Державний історико-культурний заповідник м. Острога; Острозьке науково-краєзнавче товариство «Спадщина» імені князів Острозьких. Випуск 6. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2013. С.71-76.

2. Князі Вишневецькі / І. Чаманська, А. Литовченко, А. Мацук, В. Ракутіс, В. Собчук, І. Тесленко, В. Ульяновський, Б. Черкас, Л. Шиян, Н. Яковенко, А. Блумбаускас, Г. Кіркене. К.: ТОВ «Балтія-друк», 2016. 320 с.

3. Копинський І. Лист до князя Корибут-Вишневецького 1631 р. URL: <http://litopys.org.ua/suspil/sus59.htm>

4. Рудницький Ю. Ієремія Вишневецький: спроба реабілітації. Львів: Піраміда, 2006. 304 с.

5. Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. Warszawa: Drukiem J.Filipowicza, 1895. 552-563 с. URL: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/showcontent/publication/edition/139252?id=139252>